OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

LUONNOS

Lausunto
12.9.2022

Perustuslakivaliokunnalle

K 2/2022 vp Hallituksen vuosikertomus 2021 – Oikeusministeriön lausunto toimenpiteistä niiden eduskunnan lausumien ja kannanottojen johdosta, jotka on hyväksytty perustuslakivaliokunnan mietinnön perusteella

Oikeusministeriö täydentää hallituksen vuosikertomuksessa 2021 esitettyä seuraavasti:

Viittomakieltä käyttävien oikeudet (HE 294/2014 vp – EV 346/2014 vp)

> Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin sen turvaamiseksi, että viittomakieltä käyttävien oikeudet toteutuvat koko maassa siten kuin heidän kielellisiä oikeuksiaan koskevaa lainsäädäntöä laadittaessa on tarkoitettu.

Hallituksen vuosikertomuksen liitteessä 3 (s. 12–13) kuvatut tiedot viittomakieltä käyttävien oikeuksista ovat edelleen paikkansapitäviä. Täydennyksenä voidaan todeta seuraavaa:

- Viittomakieliasioiden neuvottelukunnan edellinen kokous järjestettiin joulukuussa 2021. Seuraava kokous järjestetään lokakuussa 2022. Lokakuun kokouksen aiheina tulee olemaan kielipoliittisen ohjelman viittomakieliä koskevat toimenpiteet, viittomakielilain arviomuistio sekä totuus- ja sovintoprosessin valmistelun tilanne. Viittomakielilakia koskeva arviomuistio on tarkoitus lähettää lausuntokierrokselle marraskuussa 2022.

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	oikeusministerio@om.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

- Valtioneuvosto hyväksyi 16.6.2022 periaatepäätöksenään kielipoliittisen ohjelman, joka on ensimmäinen kokonaisvaltainen kielipoliittinen ohjelma, jossa tarkastellaan muiden kuin kansalliskielten asemaa Suomessa. Kielipoliittinen ohjelma perustuu hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan laaditaan kielipoliittinen ohjelma, jossa otetaan huomioon muut Suomessa puhutut kielet [kuin kansalliskielet] erityisesti saamen kielet, romanikieli, karjalan kieli ja viittomakielet. Kielipoliittinen ohjelma sisältää valtioneuvoston tahtotilan vähemmistökielten tulevaisuudesta sekä toimenpiteitä, joiden avulla pyritään suojaamaan ja tukemaan kieliä. Ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet on laadittu siten, että ne koskevat kaikkia käsittelyssä olevia kieliä kahta poikkeusta lukuun ottamatta. Viittomakielisiä lapsia koskeva toimenpidekokonaisuus on, karjalan kielen institutionaalisen aseman lisäksi, ainoa toimenpidekokonaisuus, joka koskee yksittäistä kieltä. Viittomakielisiä lapsia voidaan pitää erityisen haavoittuvassa asemassa olevina usean syrjintäperusteen vuoksi (ikä, kieli, vammaisuus), mikä puolsi oman erillisen toimenpidekokonaisuuden sisällyttämistä kielipoliittisen ohjelmaan heidän osaltaan. Kielivähemmistöön kuulumisen ohella viittomakielisistä lapsista puhuttaessa nousee esille myös vammaisuusnäkökulma. Viranomaiset tuntuvat itse asiassa usein mieltävän kuurot lapset nimenomaan vammaisina lapsina, eikä kielivähemmistöön kuuluvina lapsina, jolloin viittomakieli saattaa jäädä lapsen asioissa kokonaan sivuun. Kielipoliittisen ohjelman viittomakielisiä lapsia koskevan toimenpidekokonaisuuden mukaan:
    - Lisätään tietoisuutta viittomakielisistä lapsista ja nuorista kieli- ja kulttuuriryhmänä.
    - Lisätään viranomaisten tietoisuutta viittomakielisiä koskevien kieli- ja vammaisnäkökulmien rinnakkaisuudesta sekä viittomakielen merkityksestä lapsen kielenkehityksen ja perheiden sisäisen kommunikaation kannalta. (Vastuu: OM, STM, OKM, OPH)
- Hallitusohjelman mukaan valtioneuvosto käynnistää valtiollisen sovintoprosessin kuuroihin kohdistuneista oikeudenloukkauksista Suomen historiassa. Oikeusministeriö järjesti huhtikuussa 2022 kuurojen totuus- ja sovintoprosessista pyöreän pöydän keskustelun, jonka tarkoituksena oli käydä läpi yhteisön toiveita ja odotuksia prosessista VN TEAS -selvityksen valmistumisen jälkeen (Viitotut muistot, 15.12.2021). Valtioneuvoston kanslia tulee syksyn 2022 aikana asettamaan työryhmän valmistelemaan valtiollisen totuus- ja sovintoprosessin käynnistämistä.

Pamela Sarasmo, hallitussihteeri, oikeusministeriö

Ahvenanmaan itsehallintolain muuttaminen (HE 320/2018 vp – EV 259/2018 vp – EK 26/2019 vp)

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy pikaisiin toimiin Ahvenanmaan itsehallintolain kokonaisuudistuksen toteuttamiseksi.

Selonteko Ahvenanmaan itsehallintolain kokonaisuudistuksen taustoista, tavoitteista ja valmistelusta, sellaisina kuin niistä kerrotaan hallituksen vuosikertomuksen liitteessä 3 (s. 13-14) ovat edelleen paikkansapitäviä.

Täydennyksenä, että kokonaisuudistusesityksen jatkovalmistelu virkatyönä yhteistyössä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kanssa pääsi muilta osin kuin talouslukua koskien keväällä 2020 alkamaan. Maakunnalla oli valmius virkatyöhön perustuvaan yhteistyöhön sen jälkeen kuin Ahvenanmaan itsehallintolain muutoslaki (EK 26/2019 vp) ja itsehallintolaissa säädetyn tasoitusperusteen muuttamisesta annettu laki olivat vuoden 2020 helmikuun lopussa tulleet vahvistetuiksi ja määrätyiksi tulemaan voimaan 1.1.2021.

Valmistelun ajankohtaistilanne on kertomuksen antamisesta kuitenkin kehittynyt seuraavasti:

- Vuoden 2021 heinäkuun-syyskuun aikana toteutetun lausuntokierroksen jälkeen kokonaisuudistuksen valmistelu on jatkunut virkatyön pohjalta tapahtuvassa yhteistyössä Ahvenanmaan hallituksen kanssa. Yhteisymmärrykseen hallituksen esityksen sisällöstä eivät osapuolet ole kaikilta osin onnistuneet tällä hallituskaudella pääsemään. Maakunta on tyytymätön siihen, ettei sen lausuntokierroksen päätteeksi tai tämän jälkeen esittämiä eräitä aikaisempia eikä uusia positioita ole esitysluonnoksessa huomioitu.
- Lainsäädännön arviointineuvosto antoi tämän vuoden keväällä osittain kriittisen lausunnon sille toimitetusta kokonaisuudistusesitysluonnoksesta. Arviointineuvoston näkemykset on pyritty jatkovalmistelussa huomioimaan.
- Oikeusministeriö ja Ahvenanmaan maakunnan hallitus ovat tapaamisessaan 5.9.2022 päätyneet siihen, ettei valmisteilla olevaa hallituksen esitystä uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi anneta tällä vaalikaudella. Sen vuoksi lainsäädäntösuunnitelmaan kirjattu asian esittely RV:lle + VN:lle to 17.11.2022 (viikko 46/2022) ei tule toteutumaan.
- Oikeusministeriö on 5.9.2022 sitoutunut tällä hallituskaudella asettamaan uuden työryhmän. Työryhmän toimeksiantona olisi selvittää eräitä itsehallintolain suhdetta perustuslakiin koskevia kysymyksiä. Näiden osalta kokonaisuudistusluonnoksesta vuoden 2021 syyskuussa saatu lausuntopalaute oli kriittistä. Lisäksi selvityskohteina voisivat olla kysymys maakunnan kuntien valtakunnan toimivaltaan kuuluvista tehtävistä ja tämän tehtävänkentän hallinnoimisesta sekä mahdollisesti eräitä maakunnan priorisoimia muita pykäläehdotuksia. Työryhmän toimikausi

loppuisi ensi hallituskaudella. Työryhmän toimeksianto, toimikausi ja kokoonpano tarkentuvat lähiaikoina. Asiaa selvitetään yhteistyössä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kanssa.

- Lainsäädäntösuunnitelmassa mainitaan myös nykyisen Ahvenanmaan itsehallintolain 30 §:n muuttamista koskeva hanke. Oikeusministeriö ja maakunnan hallitus sopivat 5.9.2022, että tällä esityksellä olisi myös kytkös kokonaisuudistukseen. Hallituksen esitykseen, joka on etenemässä esittelyyn VN to 17.11.2022 (viikko 46/2022), on mahdollisuuksien mukaan tarkoitus sisällyttää myös muita kokonaisuudistusluonnokseen sisältyviä yksittäisiä pykäliä.
- Viimeksi mainittuun esitykseen sisällytettäviksi ehdotettavien pykälien on oltava kiireellisiä sekä lähtökohtaisesti syksyn 2021 lausuntopalautteen näkökulmasta neutraaleja. Tarkoituksena on edelleen pitää HE suppeana ja rajata lisäpykälät oikeudellisesti välttämättömiin asioihin, joista on tarpeen säätää. Asiaa selvitetään parhaillaan yhteistyössä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kanssa.

Janina Groop-Bondestam, lainsäädäntöneuvos, oikeusministeriö